

Misligholdte lån i Danmark

Den private gælds niveau og størrelsen af gældsopbygningen kan have betydning for den makroøkonomiske og finansielle stabilitet. Betydningen af gælden for den finansielle stabilitet kan blandt andet belyses ved at se på omfanget af misligholdelse af lån. I Danmark er niveauet for misligholdte lån i den private sektor i midterfeltet blandt de lande, der normalt sammenlignes med. Der er generelt en tendens til, at de misligholdte lån steg mest i lande med stor privat gældsopbygning under højkonjunkturen i 00'erne, og hvor det efterfølgende økonomiske tilbageslag var betydeligt. I Danmark var stigningen i misligholdte lån efter 2008 også forholdsvis stor, men skete fra et meget lavt udgangsniveau.

De misligholdte lån findes navnlig i virksomhederne, og der er ikke indikationer på, at niveauet for danske husholdningers gæld har haft særlig betydning for udviklingen i misligholdte lån i Danmark.

De danske husholdningers restancer til realkreditinstitutterne ligger fortsat på et relativt lavt niveau, og banker og realkreditinstitutters nedskrivninger over for husholdninger har været yderst begrænsede. Den begrænsede stigning i misligholdelse af husholdningernes gæld kan henføres til, at gælden hovedsageligt består af realkreditlån. Væsentlige krav til sikkerhedsstillelsen på realkreditlån og den dermed skærpede kreditvurdering reducerer mulighederne for, at lånet efterfølgende bliver misligholdt. Samtidig betyder de fleksible lånetyper, herunder afdragsfrihed, rentetilpasningslån mv., at familierne med realkreditlån har en vis fleksibilitet ved uforudsete økonomiske begivenheder.

Nedskrivninger er fortrinsvis sket på bankernes udlån til virksomheder i brancher, hvor gældsopbygningen var betydelig op gennem 00'erne. De største nedskrivninger er således sket på erhvervsudlån til landbrug, bygge- og anlægsvirksomheder og virksomheder inden for ejendomshandel.

Gæld og misligholdte lån

Den private danske (brutto)gæld er blandt de højeste i OECD-landene. Gælden i danske husholdninger i forhold til BNP er således den højeste blandt OECD-landene, mens danske virksomheders gæld er lidt under OECD-gennemsnittet. Den høje gæld i husholdningerne skyldes strukturelle forhold, herunder veludviklede realkredit- og pensionssystemer, og modsvares af store aktiver.

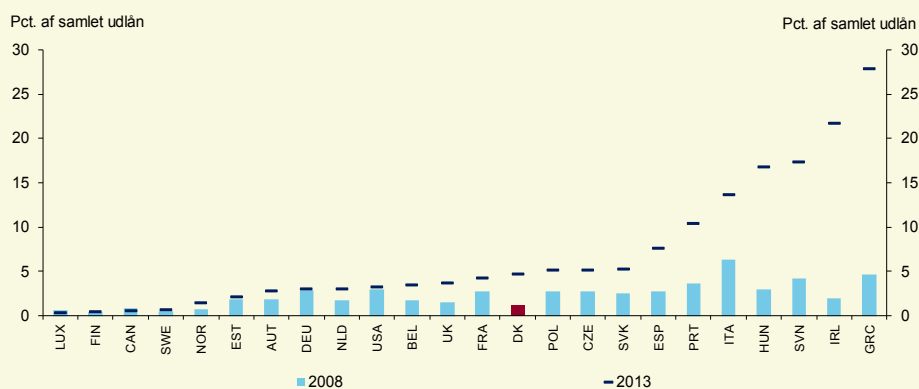
EU-Kommissionen har fra og med 2012 årligt overvåget potentielle ubalancer på makroplan i alle EU-lande (Macroeconomic Imbalance Procedure), herunder blandt andet den private gæld, og har i den forbindelse tidligere vurderet, at gældsniveauet i Danmark har nødvendiggjort særlig bevågenhed. Også OECD, IMF og kreditvurderingsinstitutioner påpeger jævnligt, at dansk økonomi har en særlig udfordring på grund af en høj privat gæld. Fra international side anerkendes det samtidig, at der er en række forhold, der kan begrunde det høje danske gældsniveau i husholdningerne.¹

¹ I den seneste analyse fra EU-Kommissionen i forbindelse med makroøkonomiske ubalancer konkluderes, at der for Danmark nu ikke er ubalancer under proceduren, jf. EU-Kommissionen, marts 2014.

Danmark ligger gennemsnitligt, hvad angår den private sektors andel af misligholdte lån i forhold til de samlede lån i 2013 sammenlignet med en række OECD-lande, jf. figur 1. Niveaulet for andelen af misligholdte lån i Danmark er lidt højere end i andre sammenlignelige nordeuropæiske lande, hvilket blandt andet afspejler en relativt svagere konjunkturudvikling i Danmark siden 2008.

Den private sektors beholdning af misligholdte lån er steget fra godt 1 pct. af det samlede udlån i 2008 til knap 5 pct. i 2013. Stigningen er forholdsvis stor, men skal blandt andet ses i lyset af at udgangsniveaulet i 2008 var lavt.² De misligholdte lån omfatter penge- og realkreditinstitutters lån til såvel husholdninger som virksomheder. Stigningen i de misligholdte lån vurderes at være sket i virksomhederne jf. nedenfor, mens stigningen i husholdningerne, der har en relativt høj gæld, har været yderst begrænset.

Figur 1
Misligholdte lån i OECD-lande i 2008 og 2013

Anm.: Et lån er misligholdt (NPL), når enten 1) betaling af renter og afdrag er forsinket med 90 dage eller mere, eller 2) der er opnået en ny aftale om finansiering, eller 3) der er tvivl om, hvornår lånet vil blive tilbagebetalt, jf. IMF. I Danmark er det Finanstilsynet, der udarbejder statistik for NPL, og data er baseret på udlån og garantier, hvorpå der er nedskrevet/hensat. Banker, der er overført til Finansiell Stabilitet A/S, indgår i NPL. Island er det eneste OECD-land, hvor NPL er faldet siden 2008, og er ikke vist i figuren. Dette skyldes ifølge OECD blandt andet, at de finansielle tilsynsmyndigheder har tilskyndet til en restrukturerings af bankernes beholdning af NPL gennem skærpede kapitalkrav. Der er anvendt 2012-observationer for en række lande. Data findes ikke for 2008.

Kilde: IMF Financial Soundness Indicators.

En sammenligning af misligholdte lån på tværs af landene skal dog foretages med forbehold for, at der ikke anvendes helt samme definition på opgørelse af misligholdte lån. Fremover vil standarderne for misligholdte lån for de europæiske lande være omfattet af EU-bankmyndighedens (EBA)'s standarder. Standarderne danner også grundlag for den igang-

² Data for misligholdte lån starter i 2008, og det kan derfor ikke vurderes, hvor højt andelen af misligholdte lån er i de enkelte lande i et "normalt" konjunkturår. Et niveau på nul er fx ikke et normalt niveau, da det kan indebære stor forsigtighed i kreditgivning.

værende *Asset Quality Review* i 2014 for både eurolande, der gennemføres af ECB, og for ikke-eurolande, der gennemføres af de nationale tilsynsmyndigheder.

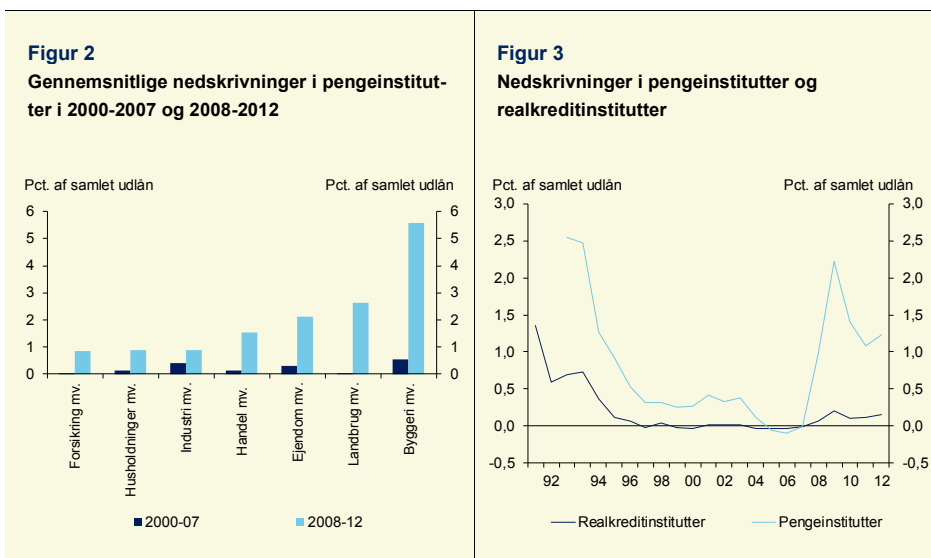
De misligholdte lån i Danmark ligger fortrinsvis i virksomhederne

Når et lån er misligholdt, kan långiver enten afvente, at låntager får mulighed for at betale ydelser igen, forsøge at inddrive de bagvedliggende aktiver, der er stillet til sikkerhed for lånet, eller lånet kan gå tabt. Det vil medføre, at penge- og realkreditinstitutterne må nedskrive lånet helt eller delvist. Nedskrivningen sker, når der foreligger objektiv indikation på værdiforringelse af lånet, fx at låntager ikke betaler de aftalte ydelser, eller hvis låntager vurderes at være i betydelige økonomiske vanskeligheder. Misligholdelse af lån er derfor ikke nødvendigvis den eneste faktor, der kan udløse, at lånet nedskrives, selvom det ofte er tilfældet.³

Der foreligger ikke egentlig statistik for sektoropdeling af misligholdte lån i Danmark. Det vurderes på baggrund af penge- og realkreditinstitutternes nedskrivninger, at de misligholdte lån i overvejende grad ligger i virksomhederne. Det var således i forbindelse med den finansielle krise navnlig i virksomhederne, at pengeinstitutterne havde tab på deres udlån. Pengeinstitutternes udlån til virksomheder er omtrent af samme størrelsesorden som udlånet til husholdninger, men efter 2008 steg nedskrivningsprocenterne (nedskrivninger i pct. af udlån og garantier) for virksomhederne generelt væsentligt mere end for husholdningerne. De forhøjede nedskrivningsprocenter kan navnlig henføres til erhvervsudlånene til landbrug, bygge og anlæg, handel og ejendomshandel, *jf. figur 2*.

Derimod er der ikke tegn på, at der er sket en større stigning i de misligholdte lån hos danske husholdninger. Mens nedskrivningsprocenterne i pengeinstitutterne er steget betydeligt, har nedskrivningerne blandt realkreditinstitutterne, hvor husholdningerne har ca. 85 pct. af deres lån, derimod været yderst begrænsede, *jf. figur 3*.

³ Forskellen mellem misligholdelse eller restancer på boliglån er nærmere beskrevet i boks 1 *Restancer på realkreditlån blandt danske familier*, Kvartalsoversigt 3. kvartal 2013, Danmarks Nationalbank. Det bemærkes, at restanceprocenter på realkreditlån og nedskrivningsprocenter i store træk følger hinanden historisk. De begrebsmæssige forskelle mellem restancer og nedskrivninger har derfor mindre betydning i praksis for at vurdere udviklingen.

Anm.: Figur 2 og 3 viser sektorens nedskrivninger i pct. af udlån og garantier før nedskrivninger. Der er anvendt Finanstilsynets brancher. I figur 2 omfatter "Handel mv." handel, transport, hoteller og restauranter samt information og kommunikation. "Ejendomsvirksomheder, øvrige erhverv mv." omfatter fast ejendom, øvrige private erhverv samt offentlige myndigheder. "Husholdninger mv." omfatter lønmodtagere og pensionister mv., men ikke selvstændigt erhvervsdrivende. Udlån til privatpersoner med sikkerhed i fast ejendom indgår under husholdninger mv. og ikke under ejendom mv. I figur 2 er sektorens samlede nedskrivninger fremkommet ved en sammenvæjning af de branche- og sektorfordelte nedskrivninger med udlån og garantier som vægtgrundlag. I figur 3 starter observationerne for pengeinstitutter i 1992. De negative nedskrivninger i 2004-06 skyldes blandt andet ændret regnskabspraksis, som medførte tilbageføring af nedskrivninger.

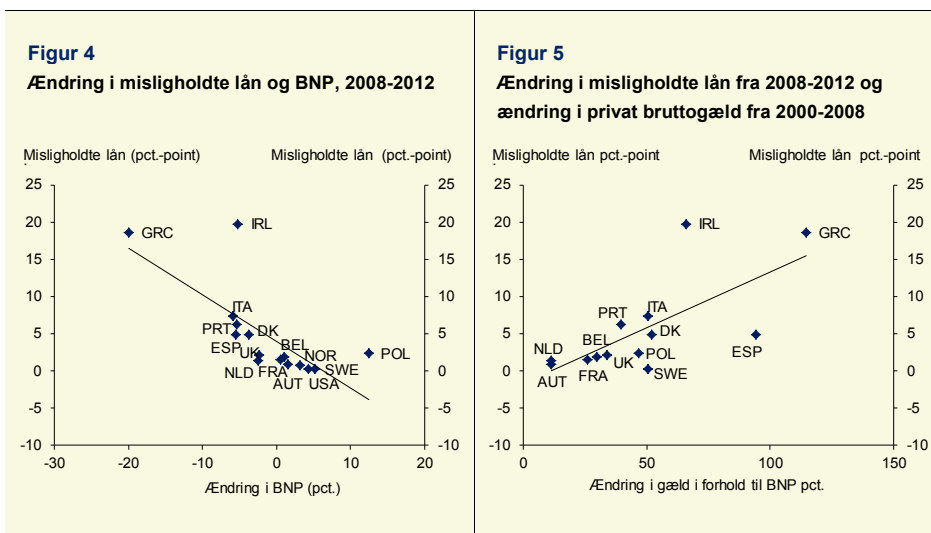
Kilde: Finansiell Stabilitet 2013, Danmarks Nationalbank og Finanstilsynet.

De misligholdte lån afhænger af konjunkturer og forudgående gældsopbygning

Den enkelte låntagers tilbagebetalingsevne på lån vil typisk hænge sammen med indtjeningen og den generelle konjunktursituation.⁴ Stigningen i andelen af misligholdte lån i en række OECD-lande siden 2008 skal derfor ses i lyset af konjunkturudviklingen, herunder graden af den forudgående overophedning af økonomien og dermed størrelsesordenen af tilbageslaget i de enkelte lande, jf. figur 4.

En stigning i gælden og en meget lempelig kreditgivning op til konjunkturtilbageslaget i 2008 har samtidig gjort husholdningerne og virksomhederne relativt mere sårbare. Det kommer blandt andet til udtryk ved, at der på tværs af OECD-lande er en vis sammenhæng mellem (brutto)gældsopbygningen i den private sektor frem til 2008 og den efterfølgende stigning i andelen af misligholdte lån, jf. figur 5. I fx Spanien og Irland har en kombination af en betydelig gældsopbygning og en stor andel af misligholdte lån i den private sektor medført store tab og nedskrivninger for bankerne.

⁴ Jf. ECB (2013): Non-performing loans - what matters in addition to the economic cycle, *working paper no. 1515*. En række andre forhold har også betydning for udviklingen i misligholdte lån, herunder navnlig den private sektors andel af gæld i udenlandsk valuta og størrelsen af valutakursændringer mv.

Anm.: I figur 4 er anvendt ændringen fra 2008 til 2012 i misligholdte lån i forhold til samlede lån og ændring i BNP. I figur 5 består privat gæld af husholdninger og de ikke-finansielle virksomheders gæld tilsammen. Definitionen af privat gæld er den, Eurostat mfl. anvender i Macroeconomic Imbalance Procedure.

Kilde: IMF Financial Soundness Indicators og Eurostat.

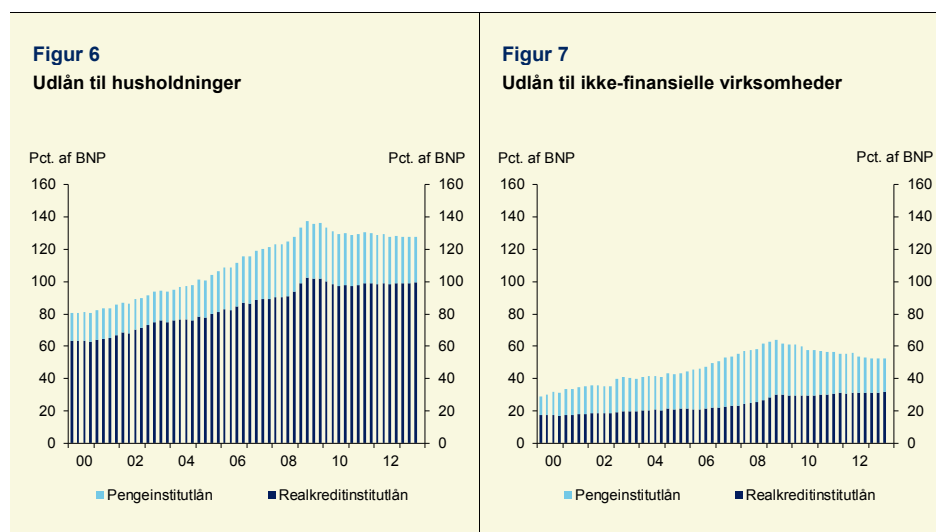
Sammenhængen mellem niveauet for de misligholdte lån og den private bruttogæld på tværs af OECD-lande er derimod ikke klar. Størrelsen af den private sektors bruttogæld afhænger af en række strukturelle forhold, herunder særligt graden af finansiel udvikling.

Det gælder i Danmark især det veludviklede realkredit- og pensionssystem, der er med til at forklare det høje niveau for (brutto)gælden i husholdningerne. Stigningen i husholdningernes gæld i perioden 1995-2012 er således blevet modsvaret af stigninger i pensionsformue og boligformue. Niveauet for de danske nettoformuer målt i forhold til indkomsten er ikke lavt i sammenligning med andre OECD-lande. Et højt gælds niveau indebærer således ikke nødvendigvis et højt niveau for misligholdte lån, da det ikke er udtryk for manglende solvens i husholdningerne.

Gældsopbygningen har været særlig kraftig for banklån til virksomheder

Udviklingen i den private gældsopbygning før konjunkturtilbageslaget i 2008 er kun en meget grov indikator for den øgede risiko for at misligholde lån efterfølgende. Risikoen afhænger fx også af, hvordan værdien af aktiverne udvikler sig. I Danmark har den samlede gældsopbygning i perioden før tilbageslaget, dvs. i perioden 2000-2008, været omtrent lige stor i henholdsvis husholdninger og virksomheder (målt som ændring i pct. af BNP), men det er hovedsageligt i virksomhederne, stigningen i de misligholdte lån fra 2008-2012 har været. Udviklingen skal blandt andet ses i lyset af, om det er penge- eller realkreditinstitutter, der har ydet lånet, og til hvilke brancher der er ydet lån.

Husholdningernes gæld i 2013 består i helt overvejende grad af realkreditgæld, mens omtrent halvdelen af virksomhedernes gæld er fra penge- og realkreditinstitutter.⁵ Virksomhedernes gæld til penge- og realkreditinstitutter er i 2013 nogenlunde ligeligt fordelt mellem realkreditlån og banklån. Frem til 2008 skyldes stigningen i virksomhedernes gæld navnlig en stigning i låntagning fra banker. Denne stigning i låntagningen var samtidig også kraftigere end stigningen i bankernes udlån til husholdningerne, jf. figur 6 og 7.

Anm.: Beholdninger er opgjort ultimo. Sidste observation er 3. kvartal 2013. Der anvendes MFI-statistik på gamle niveauer. Den ny MFI-statistik offentliggjort i januar 2013 omfatter pt. kun de tre seneste måneder. Den ny MFI-statik indebærer et mindre niveauskift for udlån mellem husholdninger og virksomheder, mens udviklingen er den samme som i den hidtidige MFI-statistik. Personligt ejede virksomheder (fx i landbrug) indgår under husholdninger.

Kilde: Danmarks Nationalbank.

Når det navnlig var bankerne, der havde tab på udlån til virksomheder, skyldes det, at risikoen for tab ved banklån som følge af blandt andet en række institutionelle forhold er større end ved realkreditlån. De institutionelle forhold afspejler blandt andet, at sikkerhedsstillelsen er omfattende ved realkreditlån.⁶ Pengeinstitutterne yder, ud over realkreditlignende prioritetslån, typisk de lån, der ligger yderst i prioritetsrækkefølgen. En hurtig og effektiv proces med at inddrive realkreditgælden medfører, at omkostningerne for låntager i tilfælde af misligholdelse melder sig hurtigt.

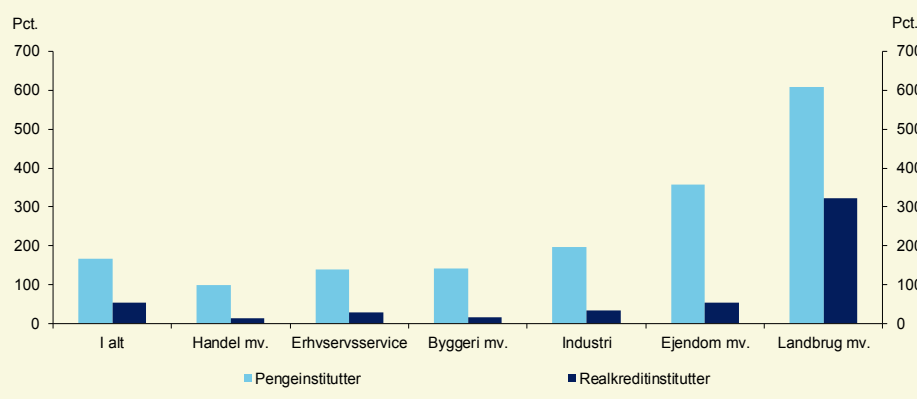
Samtidig betyder det varierede udbud af lånetyper inden for realkreditte, herunder afdragsfrie lån, at låntager har haft mulighed for at undgå at gå i restance ved at omlægge deres lån mv. i tilfælde af uforudsete begivenheder. En yderligere stødpude ved realkreditlån er, at det for husholdningerne er muligt at belåne værdien af boligen op til en grænse på 80 pct., hvilket også kan anvendes, når husejernes økonomi midlertidigt påvirkes.

⁵ I virksomhedernes gæld indgår ud over lån fra penge- og realkreditinstitutter også virksomhedsobligationer og lån fra udlandet mv. samt sektorinterne lån, jf. *Økonomisk Redegørelse*, august 2013.

⁶ Jf. blandt andet *Dansk Realkredit*, Kvartalsoversigt 4. kvartal 2011, Danmarks Nationalbank.

Risikoen ved banklån til virksomheder er blandt andet blevet forstærket af, at væksten i banklån før 2008 i udsatte brancher som landbrug og ejendomshandel var meget kraftig sammenlignet med væksten i realkreditinstitutternes udlån til samme brancher. Dette afspejler en meget lempelig kreditgivning i bankerne til erhverv frem til 2008, *jf. figur 8*.

Figur 8
Ændring i udlån til erhverv i forhold til BVT 2000-2008

Anm.: Udlån er MFI-statistik på brancher. Der er anvendt beholdninger ultimo året. Der er anvendt Danmarks Statistiks brancher for BVT og Danmarks Nationalbanks MFI-statistik for udlån. MFI-statistikken, der findes på 50 brancher, er aggregeret til et mindre antal af Danmarks Statistik brancher (14). Branchen "Ejendom mv." omfatter udlejning og ejendomsformidling. "I alt" omfatter den ikke-finansielle selskabssektor. Det bemærkes, at niveauet for BVT i løbende priser i landbruget ifølge Danmarks Statistik er for lavt i perioden 2004-2009. Det betyder formentlig, at ændringen i udlån i forhold til BVT i landbrug kan være lidt mindre end angivet i figur 8. Der er som i figur 6 og 7 anvendt MFI-statistik på gamle niveauer.

Kilde: Danmarks Nationalbank og Danmarks Statistik.

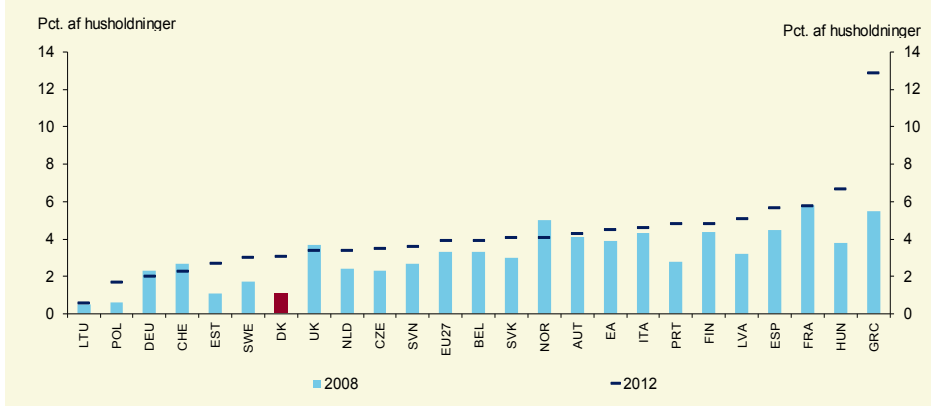
Restanceprocenterne i husholdningerne er lave

Husholdningerne har størstedelen af deres lån i realkreditinstitutterne, hvor restanceprocenten fortsat er yderst beskeden, også set over de seneste 20 år.⁷ Samtidig er restanceprocenten i 2012 for boliglån eller husleje også lav i en europæisk sammenhæng, *jf. figur 9*.

Ændringen i de danske restanceprocenter var dog forholdsvis kraftig i perioden 2008-2012, men det skyldes navnlig, at restanceprocenten var unormalt lav i 2008, fx sammenlignet med en række andre nordeuropæiske lande. Set over et tværsnit af lande er der ingen klar sammenhæng mellem ændringen i restanceprocenterne i 2008-2012 og husholdningernes samlede gældsopbygning før 2008. Samtidig er der heller ingen klar sammenhæng mellem niveauet for restanceprocenterne i 2012 og niveauet for husholdningernes gæld i pct. af BNP i fx 2012. Forklaringerne er formentlig, at også i andre lande, der ikke har et realkreditsystem, er der alligevel skærpede krav til boliglån.

⁷ Husholdningernes restanceprocenter og realkreditinstitutternes nedskrivningsprocenter følger i store træk hinanden, men der findes kun internationalt sammenlignelige tal for restanceprocenterne.

Figur 9
Restancer på boliglån eller husleje i europæiske lande i 2008 og 2012

Anm.: Figur 9 angiver andelen af husholdninger, der har været i restance på enten deres boliglån eller på deres husleje i løbet af de foregående 12 måneder. Niveaue for restanceprocenten i 2008 (og 2012) i Danmark er ligeledes lavt sammenlignet med et år som 2005, hvor konjunkturerne var ”normale”.

Kilde: European Union Statistics on Income and Living Conditions, Eurostat.

Set i et internationalt perspektiv er der således intet, der tyder på, at fx niveaue for husholdningernes gæld skulle have en særlig betydning for misligholdelse af lån. I Danmark kan det blandt andet skyldes, at familier med høj gæld typisk også har en høj indkomst og dermed mulighed for at servicere gælden.⁸ Analyser på mikroniveau tyder således på, at en række socioøkonomiske forhold spiller en større rolle end fx bruttogældens niveau for misligholdelse af lån, *jf. boks 1*.

⁸ Jf. *Finansredøgørelse 2014*, februar 2014, Finansministeriet.

Boks 1**Analysen af misligholdte låns sammenhæng med de enkelte husholdningers økonomi**

Empiriske analyser af sammenhængen mellem misligholdte lån og familierens økonomi eller enkelte persons økonomi (mikrodata) er tidligere foretaget af Økonomi- og Erhvervsministeriet (2010) og Nationalbanken (2013).

Nationalbanken har anvendt detaljerede oplysninger om fordeling af realkreditgæld på lånetyper, familiernes økonomi og restancer på realkreditgæld. Restancerne er 105 dages restancer på over 1000 kr. på ydelser på juniterminen. Den samlede restanceprocent er andelen af de samlede ydelser, der ikke er betalt efter 105 dage. Der estimeres en empirisk model, der forklarer restanceprocenterne i 2009 og 2010 ved en række økonomiske og socioøkonomiske forhold.

Analysen viser, at restanceprocenter øges, desto mindre rådighedsbeløbet er, desto større indkomstnedgangen er det pågældende år, desto større gældsserviceringen er, desto mindre størrelsen af de likvide aktiver er, og desto mindre størrelsen af friværdi og pensionsformue er. Sociale begivenheder som skilsmisse, sygdom og langtidslidighed spiller også en rolle for størrelsen af restanceprocenterne, men den er ikke stor givet de øvrige økonomiske variabler, der også opfanger disse forhold. Gældens betydning for restanceprocenterne er ikke estimeret ud over gennem gældsserviceringen, og effekten er tæt på nul, men signifikant. I den deskriptive del af analysen fremgår, at størrelsen af restgælden på realkreditlån ikke har nogen nævneværdig betydning for restanceprocenterne.

Analysen viser også, at under alternative (krise)scenarier for dansk økonomi vil restanceprocenterne kun stige i yderst begrænset omfang. Det står i modsætning til det faktiske høje niveau for restanceprocenterne i 1990'erne. Forklaringen er blandt andet, at den større fleksibilitet i dag på realkreditmarkedet end i 1990'erne fungerer som en stødpude ved større økonomiske begivenheder for familierne.

Gæld til realkreditinstitutioner er formentlig den gæld, der har størst konsekvenser for låntager at misligholde, og de økonomiske konsekvenser indfinder sig hurtigt. Derfor kan misligholdelse af denne gæld være mindre udbredt end for andre typer gæld og forpligtigelser.

Økonomi- og Erhvervsministeriet (2010) har anvendt en bredere definition af misligholdte lån, som de findes i RKI-registret i 2009, og karakteriserer de dårlige betalere vha. socioøkonomiske forhold. En person kan havne i RKI-registret, hvis der er registreret gæld på mindst 1000 kr., og der foreligger skriftlig dokumentation for dette, og personen har modtaget tre rykkerbreve og en advarsel om at komme i et skyldnerregister.

Analysen viser, at der er dårlige betalere i alle befolkningsgrupper opdelt efter indkomst, alder, uddannelse og tilknytning til arbejdsmarkedet. Nogle befolkningsgrupper er dog overrepræsenterede, fx ledige, personer uden for arbejdsmarkedet, personer uden uddannelse mv.

Kilde: *Restancer på realkreditlån blandt danske familier*, Kvartalsoversigt 3. kvartal 2013, Danmarks Nationalbank og *Familiernes økonomi*, Økonomisk Tema nr. 10 2010, Økonomi- og Erhvervsministeriet.